
A Hortobágy turisztikai szempontú elemzése és fejlesztési lehetőségei

Tikász Ildikó Edit

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Vidékfejlesztési és Tájhasznosítási Tanszék, Debrecen
tikaszildi@yahoo.com

ÖSSZEFOGLALÁS

A turizmus – ezen belül az öko-turizmus és gyógy-turizmus – az egyik leginkább versenyképes ágazat lehet Magyarországon, munkalehetőséget biztosítva sok ezer embernek, ha a helyi és regionális lehetőségeket kihasználják. Ezért szükséges fentiek tartalmát mélyen elemezni, tapasztalatot gyűjteni a megoldásokról (programok) és azok várható hatásairól.

Dolgozatommal kapcsolatban legfontosabb célkitűzéseim, hogy bemutassam a Hortobágy értékeit, elemezzem a Hortobágy jelenlegi turizmusát és javaslatokat tegyek az idegenforgalom növelésére, a Hortobágy vonzóbbá tételére a turisták számára.

Debreceni lakos lévén, többször jártam magam is a térségben, a Hortobágyon kínált programok többségében személyesen is részt vettem és megfogalmazódott bennem az a kérdés, hogy mivel lehetne a hortobágyi tartózkodást még változatosabbá tenni.

A kutatást kérdőív segítségével végeztem, melyet személyesen töltöttem ki, 2002. augusztusában, Hortobágy községben külföldi és magyar turistákkal egyaránt. Ennek értelmében a kérdőíveket három nyelven – magyarul, angolul és németül – készítettem el. A kérdőívek kiértékelését Microsoft Excel '00 segítségével végeztem, az értékelés során megoszlást, számtani átlagot és szórást számoltam, továbbá szignifikanciaszintet vizsgáltam.

A vizsgálataim alátámasztották azt a feltételezésemet, hogy a hortobágyi turisták úgynevezett „egynapos” kirándulók, akik általában valamilyen aktuális program kedvéért látogatnak el a magyar puszta. Kiemelendő, hogy a Hortobágy leginkább a passzív turizmus lehetőségeit kínálja a térségbe látogatóknak, amely által a kirándulók csupán külső szemlélőivé válnak az egyes programoknak.

Felmérésem alapján megfogalmazható, hogy változatos, a turistákat tevélegesen bevonó (az aktív turizmust lehetővé tevő), programlehetőség kínálásával a Hortobágyra látogatók maradásra ösztönözhetőek. Fejlesztési javaslataim között szerepelt egy kézműves ház, ill. sátor létesítése, ahol az érdeklődők saját maguk is kipróbálhatják a jellegzetes népi eszközök elkészítését, javaslatot tettem arra, hogyan lehetne megtanítani a magyar ételek készítését a turistáknak, valamint különféle egynapos programlehetőséget vázoltam fel. Felméréseim alátámasztották feltételezésemet, mely szerint sokan eltöltenének pár napot pusztai környezetben, hagyományos pusztai életmód szerint. Ennek megvalósítása érdekében megfelelő infrastruktúra és jobb információszolgáltatás kiépítése szükséges.

Kulcsszavak: Hortobágy, öko-turizmus, vidékfejlesztés, programok, idegenvezetés

SUMMARY

Tourism – especially ecotourism and health-tourism – could be one of the sectors which could make Hungary economically competitive after joining the European Union, by ensuring thousands of people employment possibilities, if they take

advantage of local and regional opportunities. For this reason, it would be necessary to analyse the two types of tourism mentioned above, as well as to collect data and especially impressions concerning how these potentially lucrative sectors could best be structured and managed, as well as to predict their probable effects.

The most important objectives of my study are to introduce the values of Hortobágy, to analyse the present status of tourism in the Hortobágy National Park, and to make suggestions for increasing the numbers of tourists, by making Hortobágy more attractive.

As a resident of Debrecen, I visited the region several times and took part in programs at Hortobágy as well. I was always curious how the trip to the Hortobágy could be made more enjoyable.

My research was carried out with the help of questionnaires, which were made in three languages – Hungarian, English and German –. In August 2002, I approached foreign and Hungarian tourists in Hortobágy village, and asked them to fill them in. To evaluate the questionnaires, I used Microsoft Excel '00. During the evaluation, I calculated distribution, arithmetic mean and deviation. Moreover, I obtained the level of significance.

My assumption that tourists visiting Hortobágy are “one-day” tourists, who are visiting the Hungarian Pusta because of an actual program, was supported by my research. I must emphasise that mostly passive tourism opportunities are offered in Hortobágy, where tourists are only external observers of the programs.

In order to change this situation, I suggested that visitors to Hortobágy can be encouraged to stay longer by offering them various programs, in which tourists are actively involved. My program recommendations include a craftsman's house or tent, where the visitors can try to make typical folk instruments. Moreover, I made suggestions as to how to teach tourists to make Hungarian dishes. I also outlined several one-day program possibilities. Among the opportunities, I also mentioned the need to provide tourists possibilities to spend several days in a conventional Pusta life-style. To realise these things adequate infrastructure and information system should be developed.

Keywords: Hortobágy, ecotourism, rural development, programs, guiding

1. BEVEZETÉS

A turizmus a XX. század második felében tömegjelenséggé vált. Növekedése az idegenforgalmat számos országban a gazdaság jelentős szektorává tette. A mérhető gazdasági haszon mellett azonban legalább ugyanilyen jelentős a turizmus hatása az abban résztvevő emberek életére, kultúrájának, látóterének tágulására is.

A turizmus fontos jellemzője, hogy túlnyomórészt néhány területre összpontosul. Európa vezető

szerepet tölt be a turizmus, ezen belül a nemzetközi turizmus terén. A világturizmus 1998. évi 445 milliárd USD-s forgalmának körülbelül a felét Európa bonyolította, ugyanakkor a koncentráció Európán belül is megfigyelhető: kontinensünk turisztikai forgalmának 85%-a Nyugat-Európában bonyolódott le. A nemzetközi turizmus területén továbbra is őrzi első helyét: 1998-ban az öreg kontinensen vették számba a nemzetközi turistaérkezések 62%-át, s itt realizálták a nemzetközi turizmusból származó bevételek 52%-át (Utazás és az EU, 1999).

A turizmus legjelentősebb célországainak többsége Európában található, s az Európai Unió tagja. Ennek megfelelően a turizmus jelentősége is az átlagosnál nagyobb az Unió országai számára, noha természetesen az egyes országok között is jelentősek a különbségek (Utazás és az Európai Unió, 2002).

A turizmus gazdasági hatásai az Európai Unióban igen jelentősek. Felmérték, hogy az Európai Unió országaiban közvetlenül a turizmus mintegy 8 millió embert foglalkoztat, amely mintegy 5%-át teszi ki a teljes foglalkoztatásnak és a GDP-nek is, ill. 30%-át a szolgáltatások külkereskedelmének. Összevonva más szektorok – mint szállítás és disztributív kereskedelem – foglalkoztatásával és GDP-jével, ezek a számok elérik a 20 millió foglalkoztatottat és a GDP mintegy 12%-át (Tourism and the European Union, 2002).

Ezzel szemben Magyarország nemzetközi turizmusának mutatói felemás helyzetről tanúskodnak. Míg a hozzánk érkezők száma, bár jelentősen csökkent, nemzetközi összehasonlításban is még mindig nagyon magas – ennek alapján 1998-ban a világranglistán a 14. helyet foglaltuk el –, addig az idegenforgalomból származó bevételeink csak a 39. helyre rangsoroltak minket. E szerényebb eredmény elsősorban az infrastruktúra – különösen a közúthálózat, a távközlés – elmaradottságára, a környezetszennyezésre, a szolgáltatások gyakran alacsony színvonalára, valamint turizmusunk szerkezetére vezethető vissza. Komoly gondot jelent, hogy a kereskedelmi szálláshelyek alig több mint egynegyedét teszi ki a szállodák kapacitása, s hogy a turisztikai vállalkozásokban magas a nem megfelelő szakképzettségű munkaerő aránya. Turizmusunk jelentős hányadát a kirándulók és átutazók teszik ki, a kereskedelmi szálláshelyeken pedig csak a nálunk töltött vendégéjszakák tizedrésze jelenik meg. További probléma, hogy a hazai turizmust erős területi (Budapest, illetve a Balaton térsége) és időbeli (a nyári főszezonban jelentkező) koncentráció jellemzi.

A rendszerváltás jelentős problémákat okozott a turizmusban. Megszűntek bizonyos korábbi vonzerőink a külföldiek számára (pl. a két német állam polgárainak találkozóhelye), miközben töredékére zsugorodott össze a belföldi turizmus korábban legnagyobb részét kitevő szociálturizmus.

Mindazonáltal a turizmus e nehézségek ellenére is a magyar gazdaság jelentős ágazata, amely 250-300 ezer embernek nyújt közvetlen módon munkaalkalmat, s a többi ágazatra való

munkahelyteremtő hatása akár ennél is nagyobb lehet. A nemzetközi turizmus bevételei a magyar exportbevételek 11,2%-át teszik ki, egyenlege pedig 1998-ban 1,4 milliárd USD-vel növelte fizetési mérlegünk bevételi oldalát. Azt, hogy a nemzetközi turizmusnak komoly lehetőségei vannak Magyarországon, mi sem bizonyítja jobban, mint a hozzánk érkező vendégek nagy száma. A cél az, hogy ehhez kapcsolódóan bevételeinket is növelni tudjuk, illetve, hogy a jelenleg a hivatalos bevételek között nem megjelenő – fekete, illetve nem regisztrált forgalomból származó – pénzüsségeket a hivatalos csatornák felé tereljük (Utazás és az Európai Unió, 2002).

Jelenleg (1991 óta) Magyarország legfontosabb feladatai között szerepel az Európai Unióhoz való csatlakozás. A Közös Agrárpolitikai reform stratégiája, hogy a tagállamok agrárpolitikájába be kell építeni a környezet-, természet- és tájvédelmi szempontokat. Ez **mezőgazdasági szerkezetváltást és vidékfejlesztési intézkedéseket** igényel, pl.: alternatív földhasználat, erdőtelepítés, biogazdálkodás, az érzékeny természeti területeken (ESA – Environmentally Sensitive Areas), extenzív és környezetkímélő mezőgazdasági gyakorlat, táji adottságokra alapozott kertkultúra stb.

A vidékfejlesztési intézkedések célterületei még a vidéki életmód és értékek védelme, és széles kínálatot jelenthet a fejlesztésekben a turizmus (Fazekas, 2001).

2. TÉMAFELVETÉS

2.1. Vidékfejlesztés és turizmus

A vidékfejlesztés a huszadik század végén került a gazdaságfejlesztési politikák homlokterébe, amikor feltűnővé vált, hogy a vidék tipikusan hátrányban van a városokkal, a fejlődési centrumokkal szemben (Madarász, 2000). Az OECD 1981-ben rendezte az első olyan értekezletet, amely a vidékfejlesztéssel foglalkozott. A különböző rendezvények tapasztalatai alapján 1993-ban kezdődött el egy vidékfejlesztéssel foglalkozó alapvető dokumentum kidolgozása, amely a „Vidéki Térségek Európai Kartája” (European Charter for Rural Areas) elnevezést kapta. Az 1996 novemberében tartott Páneurópai Vidékfejlesztési Konferencia záródokumentuma az ún. „Corki Nyilatkozat” pedig már hivatkozási keretül szolgál a vidékfejlesztéssel foglalkozók számára.

Az Európai Unióban a vidékfejlesztési politika előtérbe kerülését a Közös Agrárpolitika szükséges reformja motiválta. A KAP reformjára vonatkozó tervezetek egyre inkább önálló területként fogalmazták meg a vidékfejlesztési politikát, de továbbra is a KAP keretében. Ezzel az intézkedéssel a vidékfejlesztési politika a KAP „második pilléré”-vé vált (Szakál, 1998).

A vidékfejlesztés előtérbe kerülésével hazánkban is minden korábbinál nagyobb esély kínálkozik a kedvező ökológiai adottságok kihasználására. Ez nemzeti érdek is, különösen egyes vidéki körzetekben, ahol szinte csak a mezőgazdaság jelent

munka- és megélhetési lehetőséget. A turizmus és ezen belül a falusi-tanyasi, kulturális, ökológiai, sport-szórakozás-, gyógyászati, borászati, vadászati, horgászati, tájjellegű és nemzetiségi turizmus hozzájárulhat ahhoz, hogy javuljanak a régióban élő lakosság életfeltételei. Ehhez szükségesek az EU pályázattal elnyerhető vidékfejlesztési források (Dorgai, 2001; Dorgai et al., 1997).

A vidék értékeinek megőrzése, a mező- és erdőgazdaság foglalkoztató és értékteremtő szerepének fenntartása lehet a fejlesztés fő iránya. Az EU vidékfejlesztési forrásainak fogadását az alulról építkező, **kistérségi** programokat, megvalósító közösségek szervezhetik meg. Ezekből az alulról jövő kezdeményezésekből a teendők gazdag tárháza állhat össze a helyi sajátosságok figyelembevételével (Harza, 1999). Bárki, aki az érintett területen él (magánszemély, farmer, társulás, vállalkozás, szövetkezet stb.) kezdeményezhet projektet és kérhet támogatást. Kiemelten támogatott az oktatás, képzés, szemléletformálás (Dorgai, 2000; Magda et al., 2000).

A **régiók** pályázatai – saját forrással kiegészítve – már a csatlakozási tárgyalások időszakában EU támogatások elnyerését jelenthetik (Dorgai és Miskó, 1999). A SAPARD hét éves időszakot fog át (2000-2006); forrásaiból Magyarország is részesül (Dorgai, 1998). Az Európai Unióhoz történő csatlakozás után hazánk jogosulttá válik az EU Strukturális Alapjainak támogatására, melyek elsődleges célja, hogy segítsék a tagállamok, valamint a régiók közötti fejlettségi különbségek csökkentését. A Strukturális Alapok igénybevételéhez a tagállamok, illetve a jelöltek Nemzeti Fejlesztési Tervet (NFT) készítenek, melyben összefoglalják a legfontosabb célkitűzéseket és prioritásokat. Az NFT-ben összefoglalt célokat ágazati és regionális Operatív Programok (OP), illetve azokon belül az intézkedések, alintézkedések tartalmazzák. Magyarország Nemzeti Fejlesztési Terve öt Operatív Programot tartalmaz. Ezek közül a vidéki térségek fejlesztését ösztönzi az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP), melynek többek között fő törekvése lassítani illetve megakadályozni a vidéki térségek elnéptelenedését. A szükséges forrásokat az unió strukturális alapjaiból fedezi (pl. Európai Orientációs és Garancia Alap – EMOGA) (Vajda, 2003; Sáriné és Sári, 2003; Anonym, 2003).

Összefoglalva megállapítható tehát, hogy vidékfejlesztési politikára állandóan, folyamatosan és mindaddig szükség lesz, amíg a gazdasági fejlődés és növekedés jelenlegi felfogása érvényesül és a gazdasági teljesítmények mérése a jelenleg általánosan elfogadott mutatókkal (GDP, GNP) történik (Szakál, 1998).

2.2. A Hortobágy bemutatása

A Közép-Tisza vidék legsíkabb kistáját, a 2300 km² kiterjedésű Hortobágyot északnyugaton a Tisza, délen a Nagykunság, valamint az egykor mocsaras Sárrét, keleten a Hajdúsági-löszhát határolja. A földtörténeti negyedkorban kialakult síkság

medenceszerű mélyedésében fekvő puszta felszínét a folyók építőmunkája alakította ki. A múlt század közepéig a Tisza árterülete volt (Kovács G-né, 1984).

A mai értelemben vett Hortobágy, mint geográfiai egység lényegében csak a XX. században alakult ki. Ecsedy István 1914-ben kiadott pusztatörténetében írja: „a debreczeni igazi pógár, mind a mai napig nem a Hortobágyra megy, hanem a Hortobágyhó”, ti. a Hortobágy folyóhoz”. Veres Péter írásaiban a „Hortobágy mellyikirül” beszél. De még az 1979-ben megjelent Néprajzi Lexikonban is az olvasható, hogy ez a Hortobágy folyó két partján elterülő síkság neve. A XX. század fordulójától a Debrecenhez tartozó pusztai részeket összefoglalóan Nagyhortobágyként is szokták említeni, a balmazújvárosi pusztai legelőket pedig Kishortobágy névvel is illették. A Hortobágy név tehát egyszerre jelent folyót és tájat, 1966 óta pedig egy 2000 lakossal megalakult községet. A Hortobágyot (amely egyike legrégebbi helyneveinknek) egy apátsági, 1067-ben kelt alapítólevelében mint néptartó helyet említik, ahol Péter comes-nek 20 magyar és 10 besenyő vitéze lakott. A Hunyadiak korában már csak birtokként szerepel. A folyóvíz neve azonban mindmáig megmaradt. A Hortobágy név etimológiája régóta foglalkoztatja a kutatókat. A legtöbben abból indultak ki, hogy a név összetett, és eredetileg csak a folyót jelölte. A vita ma sem zárult le. Mind ez ideig azonban legmeggyőzőbbnek Ecsedy István okfejtése látszik. Szerinte a Hortobágy szó főalakja a magyar nyelvből kikopott „bágy”, amely a pusztán olyan széles felszíni mélyedést, talán egy feltöltött tiszai morotvát jelöl, ahol a csapadék összegyűlik, majd amikor elpárolog, helyén dús fű terem. Ezt nevezte a nép régen bágynak. Két Bágy helységnév ismert, az egyik a polgári, a másik a margitai Bágy (Tódor, 2002).

Ma Magyarország egyik legnagyobb, elég sok „leg”-gel jellemezhető kistája, melyből 1600 km² esik Hajdú-Bihar megye területére. Itt van a legtöbb legelő, a legnagyobb kiterjedésű szikes talaj (nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában), a legtöbb mocsármaradvány, a legritkább lakosság és a legritkább úthálózat stb (Papp és Gyarmati, 2002).

A Hortobágyra, erre az Európa közepén lévő, a maga nemében páratlan érdekességű délibábos rónánkra a külföld is mindjobban felfigyel. Ez sürgette az állami védelembe vételének szükségességét. Hol lehet látni másutt tűzok, kanalas gém, fekete gólya stb. együttesét, a tavaszi-őszi vonuláskor az itt megpihenő darvak, libák, kacsák stb. ezrein kívül a kipusztulás felé haladó ősi magyar háziállatok seregeit? A címeres szarvú ezüstsürke magyar marha gulyái, a pödrött szarvú racka nyájai, a mangalicák kondái, a nóniuszok ménesei, s gondozóik, a gulyások, pásztorok, kondások, csikósok élete éppúgy, mint segítőtársaik: a puli, a pumi, a mudi, a kuvasz és a komondor teljesítményei, - mind nagyon vonzzák az idegeneket.

A megalakult Hortobágyi Nemzeti Park (HNP) feladata, hogy védje és fejlessze a puszta jellegzetes természeti értékeit, őrizze a Hortobágy sajátos

pusztai tájának növény- és állatvilágát (Papp, 1975).

A Hortobágyi Nemzeti Park hazánk első és máig is legnagyobb kiterjedésű nemzeti parkja. Nobel díjas tudósok által is támogatott, több évtizedes előkészítő munka után 1973-ban jött létre 52 ezer hektáros területtel, de a folyamatos bővítések révén ma már 81 ezer hektár védett területet foglal magába. A hortobágyi pusztáknak a nemzeti parkba eső része már a kezdetektől fogva jelentős nemzetközi elismerést élvezett, egésze bioszféra rezervátum lett, később felvételt nyert a nemzetközileg is elismert vízimadár élőhelyek sorába (Ramsari Egyezmény), 1999. december elsejétől pedig az UNESCO által adományozott, a „**Világörökség része**” megtisztelő címet is elnyerte. A bizottság értékelése szerint a magyar Puszták máig fennmaradt, kiemelkedő példája a több évezrede folyó tradicionális földhasználatnak, amely tartós együttélést tett lehetővé ember és természet között (Daru Füzetek, 2002; Tódor, 2002).

A HNP 53 000 hektárnyi törzsének zöme (74%-a) rövid fűvű, szikesekkel teli legelő, és csupán 4,2%-kal részesednek belőle a kisebb foltokban beékelődött szántók. A vonuló vízi madarak számára és a tarka hínárvegetációnak kedvező, kiterjedt vízfelületek nagy részét a halastavak, mocsarak, nádasok jelentik (5,2%). Az erdő 1,5%-nyi, s az egyéb, művelés alól kivett területek (település, út stb.) 15,1%-kal szerepelnek.

Ide tartozik még kilenc, az egységes magtól külön álló, de azzal szerves földrajzi, tájképi, néprajzi, de főképp fejlődéstörténeti kapcsolatban lévő természetvédelmi terület, összesen újabb 14 300 hektárnyi kiterjedéssel (Ahol az ég a földet éri, 2002).

A Hortobágy flórájában és faunájában a védelem alatt álló őshonos és honosult fajok élőhelyei és életközösségei a szikes puszták, löszpuszták, sziki rétek és gyepek, halastavak, holtágak és mocsarak, árterek, pusztai tölgyesek és kerekerdők. A növény és állatvilág gazdagsága is tükrözi az életlehetőségek sokféleségét.

A táji és kultúrtörténeti értékek tekintetében a késő neolitik-korai rézkori tell-halmok és rézkor-bronzkori kurgánok tekintetében ma is az egyik legrepresentatívabb terület a Kárpát-medencén belül. A pásztorépitmények (gémeskutak, hodályok) mellett műemlékek (csárdák, kilenclyukú híd, paraszti épületek) színesítik a látóvilágot, valamint a falvak fő tevékenységeihez kapcsolódó régi mesterségek, pl. fazekasság, fafaragás, vesszőfonás (A Hortobágyi Nemzeti Park Természetvédelmi Kezelési Konceptiója, 2002; Kopasz, 1978).

A legnagyobb magyar puszták nem ősi és nem természeti képződmény. Emberi tevékenység hozta létre mai arcát, s hajdani vonásainak egyikét-másikát legfeljebb néhány foltja őrzi. Értéke mégis felbecsülhetetlen, mert az elfeledett múlt megmaradt töredékei mellett kontrasztként mutatja a mesterséges beavatkozás eredményeit; kultúrtörténeti emlék, mely tanulsággal szolgál a jelen és a jövő munkálatainak tervezéséhez; kimeríthetetlen kincsesháza a kutatóknak, bölcsője a sehol másutt nem látható növény- és állategyütteseknek. Tájképi hatása

páratlanul lenyűgöző, ezer arca közül mindenki meglelheti a magának legjobban tetszőt (Ahol az ég a földet éri, 2002).

A Hortobágy bemutatására elmondani mindent, - kevés itt a hely. Kevés, hisz története évezredek története, jelene pedig csak múltja ismeretében becsülhető érték. A Hortobágy, e mindig félreértett, teljes valóságában máig is ismeretlen világ múltjának és jelenének ezernyi érdekességével hívta-hívja fel magára a figyelmet már nagyon régóta. Látogatók százezrei zárandokolnak ide évente, hogy átengedjék magukat a puszták hangulatának, ám kevesen vannak, akik igazi arcának felderítésére törekednek.

A türelmetlen kiránduló, akinek csupán néhány órája, legfeljebb egy napja van a hortobágyi látogatásra, nem sok mindent talál rajta. Pedig tele van varázslattal, látnivalókkal ezreivel, csak felkutatásuk több fáradságot kíván, mint egy hegyvidéki táj koncentrált szépségeinek meglelése.

A táj sokarcúságából következik, hogy különböző részeit nem egyformán lehet látogatni. A mindenki számára feltárt részek (nagyjából azonosak az idegenforgalomnak eddig is nyitott területekkel) nagysága a jövőben még növekszik. A korlátozottan látogatható részek főképp a tudományos ismeretterjesztés bemutatóhelyei, s végül a fokozottan védett egységek kimondottan a flóra- és faunavédelmet, illetőleg a tudományos kutatást szolgálják (Kopasz, 1978).

A turizmus jelenlegi helyzete

Az utóbbi években évente mintegy 200 ezer látogatót vonz. A látogatók azonban meglehetősen egyoldalú képet kapnak a Hortobágyról, jelentős részük utazási irodák által szervezett túrák keretén belül egy napot tölt a térségben, s ez alatt csak Hortobágy település látóvilágával (Kilenclyukú Híd, Pásztor múzeum, Epona Lovasfalu), illetve ún. pusztakocsikázás formájában az őshonos háziállatokkal jut ideje megismerkedni. Sajnálatos módon a puszták igazi, természeti értékeit bemutató látóvilág szinte teljesen hiányoznak a palettáról. A nemzeti parknak nincs látogató központja, ahol az ide látogatók egy helyen kaphatnának átfogó képet a Hortobágy kialakulásáról, környezeti viszonyairól, természeti és kulturális értékeiről. A világörökségi értékek megóvásával kapcsolatos jelenlegi fejlesztésekkel a nemzeti park területén négy bemutatóhely kialakítása valósul meg: a Szálkahalmi, Hortobágy-halastavi, az Egyek-pusztaköcsi és a Tisza-tavi bemutató-terület. A bemutató-területeken belül a turisztikai táblarendszer segítségével jelzett tanösvények mentén ismerkedhetnek meg a látogatók a Hortobágy legjellemzőbb területeivel és értékeivel (A Hortobágyi Nemzeti Park középtávú ökoturisztikai fejlesztési koncepciója, 2002).

A kutatásom legfőbb célkitűzéseit az alábbiakban foglaltam össze:

- A Hortobágy turisztikai értékeinek bemutatása.
- A jelenlegi hortobágyi turizmus elemző értékelése.

- Javaslatok megfogalmazása a hortobágyi idegenforgalom növelésére (mivel érhető el, hogy a Hortobágy még vonzóbbá váljon a turisták számára, ill. hogyan növelhető az itt eltöltött vendégéjszakák száma?).

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A továbbiakban ismertetett eredmények, következtetések, valamint javaslatok személyes kutatómunkámból származnak, melynek alapja a kérdőíves megkérdezés. Hasonló módszerrel elkészített kutatás tudomásom szerint még nem készült ebben a témában.

Vizsgálataim a primer kutatáson belül a mennyiségi kutatások, és azon belül is a piaci felmérések közé sorolandók.

Mivel a teljes körű információgyűjtés jelen esetben lehetetlen, az ún. reprezentatív eljárást alkalmaztam a mintavétel során. Ezen belül is az egyszerű véletlen mintavétel módszerét alkalmaztam, célcsoportom pedig a Hortobágy községében tartózkodó turisták voltak. Ennek értelmében a kérdőívet három nyelven készítettem el – magyarul, németül és angolul –, a megkérdezést pedig személyesen végeztem augusztus hónapban és egy megkérdezés a Hídi vásár idejére esett.

A kérdések között mind nyitott, mind zárt kérdések is szerepeltek. A nyitott kérdések alkalmazásának célja egyrészt, hogy bensőségebb kapcsolat alakuljon ki a kérdező és a megkérdezett között, másrészt olyankor alkalmaztam, amikor nem akartam a tipizált válaszokat a megkérdezettre erőltetni, a saját véleményére voltam kíváncsi. Ezen kívül használtam még szűrő kérdéseket és skálázást is.

A megkérdezettek a dolgozatommal kapcsolatos kérdések mellett szegmentáló kérdésekre is válaszoltak, mely segítséget nyújt abban, hogy bizonyos eredményeket több fogyasztói szegmensben keresztül mérjek. Következésképp, demográfiai és gazdasági jellemzők, azaz állampolgárságuk, nemük, koruk, végzettségük, valamint jövedelmük szerint csoportosítottam vizsgálatom alanyait. Az állampolgárságra, nemre, korra, végzettségre vonatkozóan közvetlen kérdéseket tettem fel, míg a jövedelmükről közvetlen, a jövedelmi helyzet megítélését segítő kérdések alapján tájékozódtam.

A kérdőív szerkesztése során törekedtem a könnyű feldolgozhatóságra, továbbá arra, hogy átlátható legyen, a kérdések egyértelműek legyenek, egymásból következzenek, ezáltal a kitöltés gördülékenyen, kevés idő igénybevételével történjen.

A kérdőívek segítségével nyert adatokat Microsoft Excel '00 szoftver segítségével dolgoztam fel. A kiértékelésnél a leíró statisztikát alkalmaztam, átlagot, szórást és megoszlást számolva, valamint szegmentálás során a szignifikancia-vizsgálatot az eloszlások homogenitásának vizsgálatának segítségével végeztem. Összesen 100 db kérdőívet töltöttem ki, melyből mintegy 56 db volt érdemben felhasználható (1953 db kérdésre 2133 db válasz).

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A kérdőíves vizsgálattal az volt a célom, hogy felmérjem:

- a turisták milyen gyakorisággal és milyen célból látogatják a Hortobágyot,
- melyek a Hortobágy legnépszerűbb vonzerei az idelátogatók számára,
- megőrkítik-e, és ha igen, milyen módon a Hortobágyi kirándulásukat,
- melyek azok a programok, szolgáltatások, amelyek bevezetését a turisták szívesen vennék,
- és végül, milyennek ítélik meg a Hortobágyon jelenleg meglévő szolgáltatásokat.

Az előbb felsorolt témákba csoportosítottam a kérdőív kérdéseit, melyekből most az alábbi hármat emeltem ki.

A hortobágyi programokon való részvételt a válaszolóknak egy -5-től +5-ig terjedő skálán kellett értékelniük.

A válaszokat átlaguk szerint rangsoroltam és szórást is számoltam. A következő kedveltségi sorrend alakult ki:

- 1) Hortobágyi Nemzetközi Lovas napok,
- 2) Hortobágyi Alkotótábor,
- 3) Pusztakocsizás,
- 4) Lovaglás,
- 5) Szabadtéri színpad műsora,
- 6) Múzeumlátogatás,
- 7) Hortobágyi Hídivásár.

Mivel a Hortobágyi Alkotótáborban és a Nemzetközi Lovas napokon az általam megkérdezettek közül kevesen vettek részt, nem tartom reálisnak e két program eredményét.

A 1. ábra szerint a pusztakocsizásról viszonylag hasonlóan vélekedtek a válaszadók, amit az alacsony szórás jelez. Ugyanez mondható el a szabadtéri színpad műsorára és a múzeumlátogatásra. Ezzel ellentétben igen különbözőek voltak a vélemények a lovaglással és a Hídi vásárral kapcsolatban.

A Hídi vásárt ítélték meg a legkedvezőtlenebbül a válaszolók. Ennek oka, úgy vélem, hogy a vásár elveszítette hagyományőrző mivoltát, egyre nagyobb számban jelennek meg a „bővli-árusok”. Az erőszakos kereskedők, az égbemenő árak, és némelyek kulturálatlan viselkedés nemtetszést vált ki az emberekből.

Program- ill. szolgáltatásfejlesztési javaslataim alapja, hogy felméréseim során azt tapasztaltam, hogy a hortobágyi programok szinte kivétel nélkül a „passzív turizmussal” jellemezhetők. Ez azt jelenti, hogy a turisták leginkább csak külső szemlélői az egyes programoknak, nincs lehetőségük arra, hogy részt is vegyenek bennük. Ezt a tényt szem előtt tartva, próbáltam olyan, a látogatókat tevőlegesen is bevonó, programokat kitalálni, amelyek az aktív turizmus kialakulását lehetővé teszik.

A térség népművészetére jellemző a feketekerámia készítés, a vesszőfonás, a nemezelés, a himzés, szövés és a magyaros ételek készítése, úgy gondoltam, hogy ezeket a tárgyakat nem csak megvenni, ill. az ételeket nem csak megkóstolni szeretnék az idelátogatók, hanem **szívesen ki is próbálnák azok elkészítését.**

1. ábra: A programok tetszés szerinti rangsora

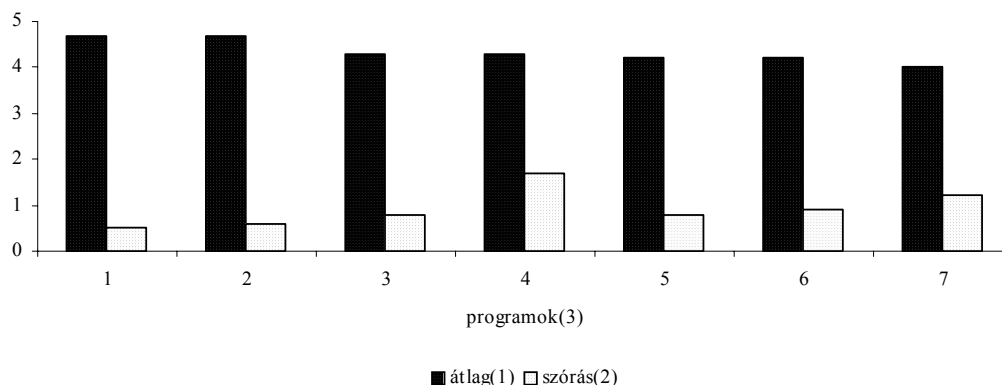

Figure 1: The order of the programs, based on preferences
Average(1), Deviation(2), Programs(3)

A felmérés alapján kiderült, hogy a megkérdezettek nagy többsége (48%) szívesen kipróbálná a magyaros ételek készítését, 20%-uk a feketekerámia készítést, 10-10%-uk a vesszőfonást, hímzést, szövést, 9%-uk a népi játékok készítését, 3%-uk pedig a nemezélést (2. ábra).

A hortobágyi idegenvezetés igen megosztotta a

véleményeket. A megkérdezetteknek -5-től +5-ig terjedő skálán kellett értékelniük az idegenvezetés színvonalát. 2,83-os átlag jött ki egy viszonylag magas, 2,84-os szórás mellett, ami alátámasztja azt, hogy nagyon változó volt a vélemény az idegenvezetés színvonalával kapcsolatban, és többnyire nem elégedettek az idelátogatók.

2. ábra: A turisták által kipróbálásra választott tevékenységek százalékos megoszlása

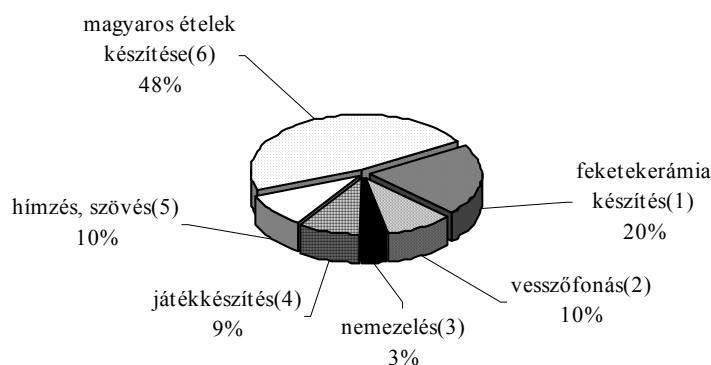

Figure 2: Percentage of activities chosen by visitors to try
Preparation of black ceramics(1), Basketwork(2), Felting(3), Preparation of toys(4), Embroidery, weaving(5), Preparation of Hungarian dishes(6)

A 3. ábra mutatja, hogy a külföldiek valamivel magasabbra értékelték az idegenvezetés színvonalát,

de a magas szórás azt mutatja, hogy a vélemények nagyon különbözőek voltak jelen esetben is.

3. ábra: Az idegenvezetés színvonalának külföldiek és magyarok szerinti osztályozása

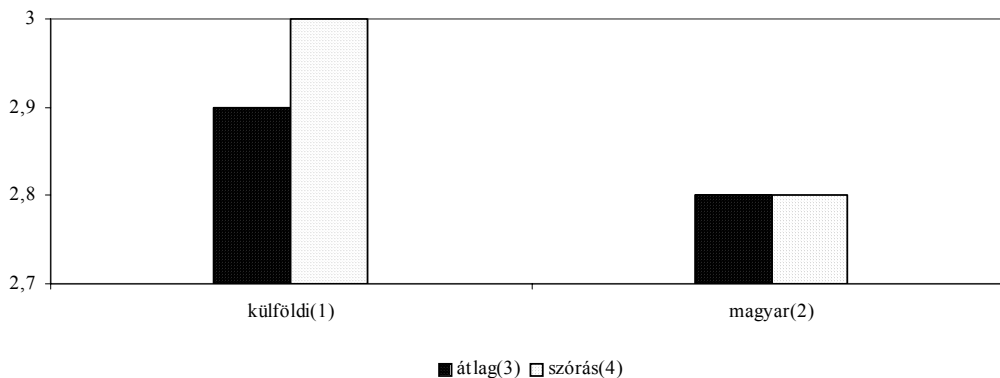

Figure 3: Grading the standard of tourist guiding according to Hungarians and foreigners
Foreigner(1), Hungarian(2), Average(3), Deviation(4)

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

- A turisták többségének csupán mellékcélja a hortobágyi látogatás leginkább csupán **1 napot** töltenek el a térségben. Valószínűleg az 1 napos látogatók valamilyen aktuális program kapcsán látogatnak el ide és nem a természeti értékek ill. nem az öko-turizmus vonzza őket.
- A programokkal kapcsolatban a **Hídi vásár** színvonalának emelését úgy képném el, hogy korlátozni kellene a bővli vásárt olyan módon, hogy a vásáron főleg természetes alapanyagokból, főleg kézi munkával készített termékek legyenek. A vásáron belül pedig ki lehetne alakítani egy olyan részt, ahol az igazi hajdani Hídi vásár hangulatát idéznék fel.
- Az **aktív turizmusra** lehetőségeket kell biztosítani, hiszen ez az egyik módja a látogatók maradásra bírásának.
- Létesíteni kellene egy **kézműves házat**, ahol lehetőséget kapnak az érdeklődők a Hortobágyra jellemző népművészeti tárgyak elkészítésének lépéseit végigkísérni, vagy akár ki is próbálni. Mivel a legtöbb vendég a nyár folyamán keresi fel a pusztát, elegendő lenne egy sátrat felhúzni

ebből a célból.

- Lehetőséget kellene adni arra, hogy a látogatók megtanulják a leghíresebb **magyar ételek elkészítésének** módját. Ezt a programot úgy valósítanám meg, hogy egy-egy csoport maga készítené el az ételt munkamegosztással, egy hozzáértő instrukciói alapján.
- Az **idegenvezetés** színvonalát emelni kellene, ami azt jelenti, hogy az idegenvezetők számára kurzusokat szerveznének, hogy ismereteik bővüljenek és biztosabbá váljanak a Hortobágygal kapcsolatban. Nem csak az idegennyelvű idegenvezetésre gondolok, mert a hazai látogatóknak ugyanolyan szükségük van az információkra, mint a külföldieknek.
- Az **információs szolgáltatás** nem megfelelő a Hortobágyon. Ennek egyik megoldása, a korábbiakban már tárgyalt Látogató Központ létesítése lenne. Több útjelző táblára, információs táblára van szükség.

Összességében elmondhatom, hogy a javaslataim megfogalmazása során törekedtem a realitásra, a gyors és alacsony ráfordítások melletti megvalósíthatóságra.

IRODALOM

- Anonym (2003): Nemzeti Fejlesztési Terv, A következő 10-15 év fejlődési irányai. Járóféld, 1. 2. 9.
- Dorgai L. (1998): A magyarországi régiók várható részesedése az Európai Unió regionális fejlesztési célú támogatásaiból. *Gazdálkodás*, 42. 2. 1-10.
- Dorgai L. (2000): Feladataink a vidékpolitika alkalmazásában. *Gazdálkodás*, 43. 5. 63-68.
- Dorgai L. (2001): Terület-, vidékfejlesztés és agrárpolitika. *Magyar Tudomány*, 1. 23-35.
- Dorgai L.-Fehér A.-Kovács I.-Kulcsár L.-Loydl T.-Ónodi G (1997): Magyarország Vidékfejlesztési Koncepciója. Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, Budapest, 3-27.
- Dorgai L.-Miskó K. (1999): A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban. Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, Budapest, 5-116.
- Fazekas I. (2001): Az Európai Unió környezetvédelmi politikája és a magyar integráció. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 7-112.
- Harza L. (1999): A Leader, a SAPARD és a vidékfejlesztés. *Gazdálkodás*, 43. 2. 28-37.
- Kopasz M. (1978): Védett természeti értékeink. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 44-50.
- Kovács G-né (1984): Hortobágy. Hajdútourist, Debrecen, 7-54.
- Madarász I. (2000): Hogyan készítsünk vidékfejlesztési programot? Vidékfejlesztők kiskönyvtára. Agroinform Kiadóház, Budapest. 13.
- Magda S.-Marselek S.-Miller Gy. (2000): A változó agrárgazdasági feltételek hatása a vidékfejlesztésre és népességmegtartásra. *Gazdálkodás*, 44. 2. 1-10.
- Papp J. (1975): Magyarország védett területei. Panoráma Kiadó, Budapest
- Papp L.-Gyarmati I. (2002): Állapotfelmérés Hajdú-Bihar megye környezetvédelmi programjához.
- Sáriné Cs. E.-Sári L. (2003): Vidékfejlesztés a csatlakozás után – Mostohagyerek vagy második pillér? Falu város régió, Terület és településfejlesztési folyóirat, 4. 50.
- Szakál F. (1998): A hazai vidékfejlesztés rendszerének EU-konform kialakítási lehetőségei az európai vidékfejlesztési politikák tükrében I.: A vidékfejlesztés szervezési és ökonomiai problémái, a mezőgazdasági- és a vidékfejlesztési politikák összefüggései. <http://www.ktg.gau.hu/KTI/zold>
- Tódor J. (2002): Délibáb és csillagkupola – A rejtőzködő Hortobágy titkai. Találkozások, az emberi kapcsolatok magazinja. 6. 10. 44-46.
- Vajda L. (2003): A csatlakozási tárgyalások eredményei, az integráció feltételrendszere és az agrárcsatlakozás néhány jellemző kérdése III. *Agrárágazat*, 4. 4. 14.
- A Hortobágyi Nemzeti Park középtávú ökoturisztikai fejlesztési koncepciója (2002)
- A Hortobágyi Nemzeti Park Természetvédelmi Kezelési Koncepciója (2002)
- Ahol az ég a földet éri... (2002): A Hortobágyi Nemzeti Park kiadványa (belső anyag)
- Daru Füzetek (2002): A Hortobágyi Nemzeti Park bemutatóterületei
- Tourism and the European Union (2002): <http://europa.eu.int/comm/enterprise/services>
- Utazás és az EU (1999): <http://www.szolnok.mtesz.hu/szeup>
- Utazás és az Európai Unió (2002): <http://www.mfa.gov.hu>